

УДК 398.3(477.83/.86)“188/193”

ДРОГОБИЦЬКА ОКСАНА

кандидатка історичних наук, доцентка кафедри етнології і археології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. ORCID: 0000-0002-2929-1708

DROHOBYTSKA OKSANA

a Ph.D in History, associate professor at the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University Department of Ethnology and Archeology. ORCID: 0000-0002-2929-1708

Бібліографічний опис:

Дрогобицька, О. (2021) Храмове свято в обрядовій культурі та громадському побуті галицьких селян (кінець XIX – 30-ті роки XX століття). *Народна творчість та етнологія*, 3 (391), 122–135.

Drohobytska, O. (2021) Kermesse in the Ritual Culture and Social Life of Galician Peasants (Late 19th Century – the 1930s). *Folk Art and Ethology*, 3 (391), 122–135.

ХРАМОВЕ СВЯТО В ОБРЯДОВІЙ КУЛЬТУРІ ТА ГРОМАДСЬКОМУ ПОБУТІ ГАЛИЦЬКИХ СЕЛЯН (кінець XIX – 30-ті роки XX століття)

Анотація / Abstract

У статті розглядається роль Храмових свят в обрядовій культурі та громадському побуті галицьких селян наприкінці XIX – упродовж 30-х років XX ст. Основну увагу звернено на процес приготування до свята, традиції гостинності, меню, а також розваги учасників урочистих дійств.

Підготовка до свята здійснювалася як на колективному, так і на індивідуальному рівні. Напередодні церковне братство прибирало храм і його територію. Селяни чистили оселі всередині й ззовні, наводили лад на подвір'ї. Перед Празником готували багато хліба та солодкої випічки. У міжвоєнний період серед святкових страв з'явилися навіть торти. Вони завдячують своєю появою кулінарним курсам, організованим представниками сільської інтелігенції та товариством «Союз українок». До обов'язків господаря також належало придбання чи приготування алкогольних напоїв, насамперед горілки й пива.

Родичів і знайомих запрошували на Празник під час останніх відвідин або за тиждень чи два до свята. Саме свято розпочиналося урочистим богослужінням у церкві, на якому були присутні односельці, гості із сусідніх і віддалених сіл чи міст. Після закінчення урочистої відправи господарі запрошували гостей додому на частування. Найбільш поважних гостей садовили за стіл на покуті – найсвятішому й найпочеснішому місці в хаті. За традицією гостям давали в дорогу шматок пирога чи солодку випічку. Перелік святкових страв відрізнявся залежно від етнографічного регіону, конкретного населеного пункту та матеріальних статків родини. Особливо ретельно готувалася родина місцевого священика.

Цікавий пласт для дослідження сучасних етнографів становлять так звані храмові пісні, які виконували з нагоди свята під час гостини. У піснях звеличували господаря та його дім. Велику популярність мала творчість мандрівних лірників.

Під час Храмових свят активно велася торгівля різним крамом, особливо релігійною атрибутикою (хрестиками, іконами, малими «образками») та молитовниками. Патріотично налаштоване духовенство часто використовувало празники для пропаганди національної ідеї.

На прикладі Храмів найбільш виразно простежується функція обіду як форми соціального спілкування. З нагоди Празника до села навідувалося багато гостей, які привозили новини з усіх околиць краю. Тоді споживання їжі тривало кілька годин; за столом обговорювали побутові, економічні, суспільно-політичні проблеми. Після частування розваги тривали поза межами оселі господарів. Такі свята відігравали важливу роль також у налагодженні добросусідських взаємин між мешканцями різних населених пунктів, розширенні товариських зв'язків та кругозору селян.

Ключові слова: Храмове свято, селянин, святкування, спогади, святково-обрядова культура, громадський побут, Галичина.

The main thesis of the article is a temple feast in the festive ritual culture and public life of the Galician peasant at the end of XIXth – 30th years of the XX century. The main attention is drawn to the preparation process for the holiday, the tradition of hospitality, the menu, as well as entertainment of the participants of celebrations.

The temple holiday occupied an important place in the festive ritual culture and public life of the Galician peasantry. The temple celebration in the national consciousness was equated, by its significance, to the Christmas and Easter. In some settlements it was customary to call a child in honor of the saint whose figure was honored during the feast.

Preparation was carried out on the collective and on individual levels. On the eve of the feast, the church fraternity took away the temple and its territory. Peasants were cleansing inside and outside, bringing order in the yard. A lot of bread and sweet pastries were baked before the feast. In the interwar period among the celebratory dishes there were even cakes. In our opinion, they are due to the appearance of culinary courses, organized by representatives of the rural intelligentsia and the organization «Soyuz ukrainok». The responsibilities of the owner also included the purchase or manufacture of alcohol products, especially vodka and beer.

Relatives and friends were invited to the feast during their last visit, or a week or two before the holiday. It was the holiday that began with the solemn worship in the church, which was attended by fellow villagers, guests from neighboring and remote villages or cities. At the end of the solemn banquet, the hosts invited guests home for a meal. The most venerable guests were sitting at the table in the sacred place (pokut') – the most sacred and honorable place in the housing. Traditionally, guests were given a piece of baked pie or malt pastry. The list of holiday dishes varied depending on the ethnographic region, specific locality and material wealth of the family. The family of the local priest was especially carefully prepared to the temple holiday.

An interesting reservoir for the study of contemporary ethnographers is the so-called temple songs that were performed on the occasion of the feast at the time of the feast. The songs magnify the master and his house. Greatly popular was the work of traveling lyrical artists.

During the temple holidays, trade was actively conducted with various craft, especially religious attributes (crosses, icons) and prayer books. The patriotic clergy often used feasts to propagate a national idea.

On the example of the temple holidays, the function of lunch as a form of social communication is most clearly traced. On the occasion of the feast to the village there were many guests who brought news from all over the region. Then the consumption of food lasted for several hours, at the table were discussed household, economic, socio-political problems. After the fun, they continued outside the home of the hosts. Such holidays also played an important role in establishing good-neighborly relations between residents of different settlements, expanding communal ties and the horizons of peasants.

Keywords: a temple feast, peasant, celebration, memoirs, festive ritual culture, public life, Galicia.

Храмове свято (Празник, Храм) займало важливе місце у святково-обрядовій культурі та громадському побуті галицьких селян кінця ХІХ – 30-х років ХХ ст. Якщо в сільській місцевості традиція відзначення Празників зберігалася завжди й не занепадала навіть у кризові 90-ті роки ХХ ст., то на сучасному етапі можемо спостерігати відновлення інтересу до таких святкувань

навіть у містах. Доказом цього вважаємо численні повідомлення у ЗМІ про відзначення Храмового свята у тій чи іншій парафії [33; 39; 42]. Як стверджує о. Йосафат Бойко, Храмовий празник – це свято, яке нагадує нам про важливість парафіяльної спільноти в духовному житті християнина; свято для всіх, хто належить до парафії фізично (через місце проживання) чи духовно (єднають-

ся в молитвах, приходять і приїжджають на відправи, слухають проповіді та беруть участь у різних заходах, катехизаціях, прощах, паломництвах, таборах та зустрічах) [1].

Маючи на меті розкрити роль Храмового свята у святково-обрядовій культурі та громадському побуті галицьких селян наприкінці XIX – упродовж 30-х років XX ст., уважаємо за необхідне на основі широкого кола мемуарної літератури, етнографічних описів та публікацій сучасних науковців розглянути процес підготовки до Празників, традиції гостинності, святкове меню, а також розваги учасників урочистих дійств. Насамперед зауважимо, що окреме місце Храмовим святам у своїх працях відвели дослідники В. Борисенко [2], Г. Горинь [9], М. Килимник [11], М. Скиба [34] та Н. Стішова [36]. Однак вказані автори, за винятком Г. Горинь та Н. Стішової, аналізуючи означену проблему, майже не використовували етнографічних матеріалів із теренів Галичини. Тому особливо цінним, на нашу думку, є дослідження «Гуцульські храми й забави», уміщене в збірнику праць «Рік у віруваннях гуцулів» відомого громадсько-політичного й культурного діяча, етнографа і письменника П. Шекерика-Дониківа [44, с. 109–112]. Чимало цікавої інформації вдалося також почерпнути зі спогадів О. Косіковського [14], М. Логази [18], І. Мартинюка [22], о. О. Пристая [29] та з регіональних історико-мемуарних збірників [17; 19]. На не менш захопливі описи Храмових свят натрапляємо в художній літературі, зокрема у творах М. Коцюбинського [15], М. Ломацького [20], О. Маковея [21] та Ю. Федьковича [38].

Храмове свято в народній свідомості порівнювалося за своєю значущістю до Різдва Христового та Великодня. Основним призначенням його було не лише вшанування святаго (релігійної події), а й звернення до нього по допомогу в господарських справах [36, с. 55]. На думку дослідників календарної обрядовості В. Борисенко та Н. Стішової, коріння цих свят сягає ще дохристиянської доби, а у своїй основі храмові обрядодії є

давніми поминальними трапезами [2, с. 179–180; 36, с. 50].

Яку важливу роль відігравали Храмові свята в повсякденному житті галицьких селян, можна судити з того, що в деяких населених пунктах донедавна побутував звичай називати дитину на честь того святаго, якого вшановували під час Празника. Наприклад, у с. Братковичі (нині Городоцького р-ну Львівської обл.) дуже поширене ім'я Марія (місцеве Храмове свято припадає на 21 вересня, коли церква вшановує Різдва Богородиці) [40, с. 854]. На нашу думку, про популярність цих святкувань свідчать і народні приказки: «Де храм, то я і там» [5, с. 282], «На празник і пси збігаються» [4, с. 587]. За словами церковного історика, вихідця із с. Пуків Рогатинського повіту о. І. Музички, «село любило празники» [25, с. 1003]. Храмові свята були доброю нагодою для селян покинути межі усталеного ритму життя, дізнатися новини, налагодити нові міжособистісні контакти, тобто «вийти у світ». Якщо Празник відбувався в ближньому селі чи місті, то селяни часто вирушали туди цілим процесійним походом на чолі з місцевим парохом. Такі походи зазвичай сприяли гуртуванню членів сільської громади й позитивно впливали на її мікроклімат.

Звичайно, будь-яке Храмове свято не обходилося без прийняття й частування гостей. Як зазначав В. Скуратівський, гостювання було й залишається одним із важливих елементів колективного спілкування та відпочинку. Водночас гостини не тільки зберігали, а й давали життя пісням, танкам, приказкам і прислів'ям, поетичним формам народного пошанування, здоровим критеріям, які онароднювали риси гостинності та господарської вдачі [35, с. 112].

У свою чергу Празнику передувала низка різних приготувань, які відбувалися як на колективному, так і на індивідуальному рівні. Зокрема, напередодні свята церковне братство прибирало храм і територію, яка до нього прилягала [22, с. 195]. Члени жіночого чи дівочого молодіжного братства (сестри-

ці) під наглядом дружини священника дбали про внутрішнє оздоблення церкви, чистоту риз і хоругв тощо. За потреби вони вишивали новий фелон для пароха, рушники та серветки.

Мешканці села готувалися до Празника як до громадського огляду статків та гостинності [9, с. 142–143]. Приготування зазвичай розпочиналися ще за кілька тижнів до самого свята. Господині чистили чи білили хати всередині й ззовні, наводили лад в оселях і на обійсті. Як згадував священник О. Пристай, «хата мусіла бути чисто вимита всередині і ззовні, піч чисто вимашена, сіни й обора позамітані, а навіть у стайнях і в стодолах всяка мерва, сміття і нечистота спрятана, позгромаджена й усунена» [29, с. 48]. Навіть худобу чистили і по змозі мили, бо, «мовляв, придуть гості зі свого села і з чужих сіл, отже, щоби не обмовляли опісля» [29, с. 48].

Перед Празником готували багато хліба та солодкої випічки, асортимент якої зростав із кожним роком. Якщо ще в ХІХ ст. перелік солодошів був доволі обмежений (виняток становила кухня представників сільської інтелігенції), то вже перед Першою світовою війною з нагоди свят випікали тістечка, медяники та сирники. У міжвоєнний період серед святкових страв з'явилися навіть торти. На нашу думку, вони завдячують своєю появою кулінарним курсам, організованим представниками сільської інтелігенції та товариством «Союз українок». Вагомий внесок у модернізацію селянської кухні зробили також дівчата, які навчалися в міських школах [19, с. 335].

Господар уважав своїм обов'язком подбати про м'ясні вироби. Для цього напередодні свята він різав свиню або вступав у складку з іншими селянами. У статті «Народня пожива в Снятинському повіті (Покуте)» І. Голубович детально описав процес поділу м'яса між кількома газдами в с. Карлів (нині с. Прутівка) на Снятинщині. Чоловіки збиралися в одній оселі, де гуртом визначали частку кожного. Зазвичай розмір складки дорівнював 2 коронам, тому якщо свиня

коштувала 100 корон, у процесі поділу мало брати участь 50 господарів. Однак заможніші газди вкладали суму в кілька разів більшу, тому їхня частка також зростала пропорційно до цієї суми. Зауважимо, що присутні стежили за справедливістю розподілу, а отже, у кожному «паї» мало бути порівну усього: м'яса, сала, шкіри, печінки, голови і т. д. Цікаво, що раніше, коли не було громадської ваги, м'ясо важили за допомогою сокири, підвішеної до сволока [8, с. 65–66].

Письменник і педагог Михайло Ломацький у художній формі описав підготовку до свята в заможних господарів на Гуцульщині: «...ще далеко до храмового свята в Ферескулі – до св. Михайла, йшли в Янушевських великі приготування до храму: зарізали п'ятирічну свиню, що мала солонину на долоню грубу, зарізали дванадцять випашених баранів, повудили м'ясо і напекли ковбас; пекли й варили “всечину”, щоб ніхто з храмових гостей не посмів сказати, що був голоден!» [20, с. 47].

До обов'язків господаря належало також придбання чи приготування алкогольних напоїв, насамперед горілки й пива. Щодо кількості алкоголю, призначеного на свято, важко робити однозначні висновки, бо в окреслений нами період сільськими священниками, вчителями, громадськими діячами, активістами товариства «Відродження» велася наполеглива й ефективна боротьба щодо скорочення вживання селянами спиртного, а то й відмови від нього взагалі. Тому популярними були безалкогольні заходи, на яких заощаджені на напоях кошти передавали на благодійні та національно-патріотичні цілі. Наприклад, в оселі громадського діяча, активіста антиалкогольного руху в с. Биків Самбірського повіту Гілярія Тарнавського на святковому столі замість горілки стояла тарілка, на яку гості клали пожертви для педагогічного товариства «Рідна школа» [6, с. 17]. Водночас у спогадах про с. Нестаничі Радехівського повіту натрапляємо на згадку, що на Празник, який припадав на Різдво Пресвятої Богородиці

(21 вересня), господарі «старалися по кілька літрів спирту» [14, с. 69]. Описуючи Храмове свято в с. Вороблевиці Дрогобицького повіту, А. Чичула стверджувала, що гості та господарі «кожну страву підливають горівкою, пивом, вином з оцтом або медом, щоби родилася капуста, буряки, просо і т. д.» [43, с. 18].

Родичів і знайомих запрошували на частування під час останніх відвідин або за тиждень чи два до свята. Як писав П. Коненко, «в гостину просять “фамілію” з інших сіл, чи то навмисне посилаючи, чи просять при нагоді, наприклад, на ярмарку, або також коло церкви, коли прийде на празник» [13, с. 82]. За традицією обов'язково слід було запросити тих, у кого господарі раніше гостювали на Празнику [32]. Запрошення повторювали кілька разів, бо «сільська етика вимагала спершу чемної відмови, мовляв, ще не знаємо, чи прийдемо» [22, с. 195].

Саме свято розпочиналося урочистим богослужінням, на якому були присутні односельці, гості з усіх околиць. До храму сходилися, щоб «побути на людях», навіть ті, хто не мав родичів [9, с. 142–143]. Службу Божу зазвичай відправляли запрошені священники з ближніх парафій. Саме богослужіння тривало довше, аніж звичайно, і супроводжувалося проповіддю, яку також виголошував хтось із запрошених священнослужителів. Уродженець с. Підпечари на Станіславщині М. Логаза згадував, що на Храмове свято Вознесіння Господнього, яке завжди припадає в четвер 40-го дня після Великодня, з'їжджалися священники з усього деканату. Тоді в церкві проходили богослужіння з такими відомими духівниками, як о. Менцінський, брат славного оперного співака Модеста Менцінського, та відомий на всю Галичину проповідник о. Іван Фіголь [18, с. 39–40].

Священник О. Пристай так описував храм у рідному с. Трускавець Дрогобицького повіту: «На кожний празник наповнювалася парохіяльна церква по береги своїм і чужостороннім народом, а навіть поза церквою і кругом неї стояла велика громада

людей. Деякі з них клячили попід самими стінами церкви, та зі зложеними побожно руками шептали свої молитви, інші стояли і молилися, а ще інші оподалік байдужо гуторили собі про господарські справи, або навіть порозсідалися на мураві та покурювали свої люльки-“запіканки”. Ще довго до “Благословенія Господне на Вас”, як народ, немов пчоли з улія, висипався з церкви, та на майдан. Кругом церкви гомін, метушня, крик, ніби на ярмарку» [29, с. 48–49].

Після закінчення урочистої відправи господарі запрошували гостей додому на частування. За словами респондента М. Іваськів, потрібно було комусь обов'язково йти до церкви, щоб привести гостей. Інакше вони могли б і не прийти. З цього приводу в спогадах о. О. Пристая читаємо, що після служби «газди і газдині кинулися один наперед одного вишукувати чужосторонніх своїх кривняків, приятелів і знайомих, щоби запросити їх до себе в гості. Нераз причепилося і троє людей до гостя, та тягнули його, кожний до себе, один за полу, другий за рукав, а ще інший, щоби довго не мучитися та інших гостей не втратити, хватав капелюх чи шапку з голови того, що запрошував його і в цей спосіб забезпечував собі гостя» [29, с. 49]. Подібне читаємо в спогадах відомого діяча радикального руху Я. Остапчука про Храмове свято в с. Денисів на Тернопільщині: «Після Богослуження я бачив під церквою те саме, що я бачив у дні празників по селах Збаражчини, включно з моїм рідним селом. Місцеві люди виривали собі з рук гостей з інших сіл, запрошуючи їх до себе. До одного гостя часто витягалось кілька рук, один тягнув його до себе, інший до себе» [26, с. 243–244].

Священник О. Пристай зафіксував ще один цікавий звичай, пов'язаний з відзначенням Храмового свята. У Трускавці святкували чотири празники: одна частина села – на св. Миколи та св. Іллі, а інша – на Богородицю та Зелені свята. Із самого ранку запрошував до себе господар найближчих родичів з іншого кінця села, де свята у той час

не було, бо боявся, що їх після богослужіння забере хтось інший і він не зможе віддячити за частування. Така рання гостина була дуже поважна і спокійна. Почувши звуки церковного дзвону, який скликав людей на урочисту Службу Божу, гості молилися, дякували господарям і йшли до храму [29, с. 48].

Будучи ще малим, о. О. Пристай мав нагоду побувати на «ранньому» Празнику у свого родича, про що написав у спогадах: «Я пережив на своєму довгому віку чимало приємних хвилин, як пастух, школяр і як священик, та з-поміж усіх цих приємностей гостина на Богородицю у вуйка застрягла мені в пам'яті чомусь найглибше. Не пригадую собі жадної смачної страви, а було їх багато, лише високу поставу нашого гостинного господаря, вуйка Івана, як він чемно ходив біля нас, припрошував до їди, usługував і невтомно розповідав різні свої пригоди з цілого життя, зовсім так як це мама оповідає казку дитині, коли бачить, що це робить їй приємність. Вуйко відгадував, чим міг би зробити своїм гостям приємність і розповідав найцікавіші епізоди ("трафунки") зі свого цілого життя, включно аж до останнього перед самим празником» [29, с. 48].

На окрему увагу заслуговує опис Храмового свята на Гуцульщині, який залишив П. Шекерик-Доників. На його думку, Празники – це «спосібність до набутків, показу и стрічі, та до розрахунків кровавих мижи супротивниками» [44, с. 11]. Автор, зокрема, зазначав, що гуцули йдуть на Храм, щоб побачитися зі знайомими та родичами, похвалитися перед іншими своїм вбранням, а інші – щоб прилюдно звести рахунки з ворогами [44, с. 109]. Водночас він наголошував, що далеко не до кожної парафії на Храм приходять багато народу, бо не кожна церква зведена «на східним місци». Як зазначив автор, до гарних Храмових свят з давніх-давен належали такі: на другий день Зелених свят у Ясенові Горішнім, на Різдво Івана Хрестителя (7 липня) у Білоберізці та Косові, на Петра і Павла (12 липня) у Дідушківій Річці, Красноїллі і Космачі, на

Успіння Пресвятої Богородиці (28 серпня) у Жаб'ю-Слупейці, на Різдво Пресвятої Богородиці (21 вересня) у Криворівні [44, с. 110]. На ці свята сходилася значна кількість людей навіть із далеких сіл.

Етнограф також згадує про елементи колективного частування гуцулів біля церкви, однак ця традиція у своєму первісному вигляді довше і краще збереглася в інших регіонах України, наприклад на Поліссі [2, с. 180; 9, с. 143; 11, с. 143]. До Першої світової війни господарі з гір звозили на конях у бесагах частування до церкви. Складали тарілки із «храмом-харчем» під церквою на призьбу й розкладали на застеленій ліжниками землі на території цвинтаря. Відтак запрошували їсти своїх знайомих, а нерідко пригощали й зовсім сторонніх людей. Гуцули також після богослужіння запрошували гостей до хати й частували їх удома. Такі святкування вже відбувалися зі скрипкою, танцями та тривали впродовж трьох днів. Старші люди казали, що після кожного Храмового свята гріх щось робити надворі, бо земля ще впродовж двох днів «горить» [44, с. 111].

Крім цього, на Гуцульщині, як зазначав етнограф З. Кузеля, «коли діти не живуть або хтось у родині тяжко нездужає, то цю дитину чи недужого "обрікають", себто обіцяють щороку справляти празник, коли вони житимуть» [16, с. 238]. Такі Празники робили на Воздвиження Чесного Хреста Господнього (27 вересня), свято Покрови Пресвятої Богородиці (14 жовтня), Собор святого архістратига Михаїла (21 листопада) або якесь інше осіннє свято. Саме свято розпочиналося замовленою Службою Божою, після якої господарі запрошували до себе родичів, сусідів і убогих. Гостей частували вдома за столом різними вишуканими стравами й напоями. Усі присутні на частуванні обов'язково молилися напередодні й після завершення гостини [16, с. 238]. Цікаво, що такі «Храми» могли справляти як за здоров'я членів сім'ї, так і худоби. Однак, на відміну від церковних празників, на них не було прийнято танцювати [44, с. 112].

Окрему увагу селяни приділяли приготуванню одягу, призначеному на Храмове свято, бо це була гарна й рідкісна нагода показати своє ошатне вбрання перед громадою. М. Коцюбинський у «Тінях забутих предків» про це писав так: «Витягалось найкраще лудіння (одежа), нові крашениці, писані кептарі, череси і табівки¹, багато набивані цвяхом, дротяні запаски, черлені хустки шовкові і навіть пишна та білосніжна гугля, яку мати обережно несла на ціпку через плече. Іван теж дістав нову кресаню і довгу дзьобню², що біла його по ногах. Сіддались коні, і суточками зеленим верхом ішов пишний похід та закосичував плай гейби червоним маком» [15, с. 209].

Цікавими були прояви народного етикету під час таких Празників. У с. Вороблевичі на Дрогобиччині гості, зайшовши в хату, зверталися до господарів: «Дай Боже щіці з тим празником, щасливо оправдати і другого дочикати» [43, с. 18]. За столом господарі постійно просили скуштувати ту чи іншу страву, звертаючись словами: «Ану но ічти, будьти ласкаві, ни гардіть, куми, ану но присуньти сі» [43, с. 18]. Свідченням великої поваги до гостей є і той факт, що одному з них доручали розділити між присутніми м'ясо зі спільної тарілки [43, с. 18].

На Гуцульщині у відповідь на прохання господаря сідати за стіл гості відповідали: «...Най всьо добро в вашій хаті сідає» [20, с. 51]. Найбільш поважних гостей садили за стіл на покуті – найсвятішому й найпочеснішому місці в хаті, яке розміщувалося по діагоналі від печі. Перед початком застілля всі присутні вставали і промовляли молитви за всіх покійних із родини власників оселі [20, с. 51].

У більшості населених пунктів Галичини завершення гостини проходило за подібним сценарієм. На прощання гості дякували господарям, а відтак запрошували на чергове Храмове свято до себе, кажучи: «Будьти здорові, декую вам за празник і дай Боже, бисмо вам віддали і бисмо сі сходили, допокі будем жити» [43, с. 18]. На ці слова

господиня відповідала: «Дай Боже і вам здоровлі, шости прийшли, шости не гарділи» [43, с. 18]. За традицією гостям давали в дорогу шматок печеного пирога чи солоду випічку, наприклад штрудель [13, с. 82; 43, с. 18]. У с. Биків Самбірського повіту напередодні Празника пекли багато білих хлібин («восухів»), які дарували гостям перед від'їздом [6, с. 67].

На погляд етнографа М. Паньківа, традиції під час споживання їжі мали виховне значення, адже плекали в дітей такі риси, як скромність, шанобливе ставлення до старших, стриманість у своїх бажаннях та поведінці. За народним етикетом дітям не дозволялося сідати за стіл разом із гостями, яким давали кращу їжу. У такий спосіб змалечку закладалися основи гостинності та святкового церемоніалу [27, с. 9].

Щодо переліку святкових страв, то він міг різнитися залежно від етнографічного регіону, конкретного населеного пункту та матеріальних статків родини. Зазвичай у менш заможних господарів святковий стіл був убогішим, включав менше м'ясних страв і випічки, хоча вони й намагалися по змозі якнайкраще прийняти гостей. Недарма в одній із приказок, зафіксованих І. Франком у «Галицько-руських народних приповідках», говориться: «По празнику легше на кишеню, але важче на голову». Сам упорядник пояснив її так: «Бо були великі видатки, а наступає нове клопотанє про гроші» [4, с. 587].

Особливо старанно готувалася до Храму родина місцевого пароха, оскільки із цієї нагоди до нього з'їжджалися священники з усіх околиць. Опис страв, які подавали на Празник в оселі душпастиря, наведено в гумористичному оповіданні О. Маковея «Принука» (1913). У цьому творі доньки о. Лагодинського частували численних гостей шинкою, паштетом, полядницею, індиком, смаженими курчатами і печеним поросям, яке «очі має з білка і перцю, в зубах хрін, а хвостик догори закручений, як живий» [21, с. 465–466]. На столах також були «салати, компоти, соси [підливи. – О. Д.], овочі, тіста і

торти», на десерт – морозиво [21, с. 464, 467] і шоколадна легуміна³.

Загалом серед асортименту святкових страв, відображених в етнографічних джерелах, найчастіше трапляються холодець («дреглі», «гижки»), голубці, м'ясний бульйон («росіл», «юшка»), печені пироги, вареники, борщ з м'ясом та гуляш [7, с. 594; 13, с. 82; 19, с. 335; 22, с. 196]. На Храмове свято Успіння Пресвятої Богородиці (28 серпня) в с. Нижне Синьовидне Сколівського району Львівської області традиційною святковою стравою досі залишається білий борщ, який називається «бурачанка». У Верхньому Синьовидному така страва має назву «дирба». Готують борщ з білого буряка, м'яса і пшона [10, арк. 1]. У с. Старе Село Жидачівського району Львівської області першу страву із заквашеного білого буряка та м'яса (зазвичай курятини) називають «буряки», або «бігус» [32]. Попри численні новації в сучасному харчуванні, її і тепер часто можна побачити на столах під час Храмових свят.

Якщо Празник припадав на день посту, то селяни намагалися не порушувати харчових заборон. Наприклад, у с. Козьова Сколівського району Львівської області зі святкового меню й сьогодні виключають м'ясні та молочні страви, оскільки Храмове свято припадає на Воздвиження Чесного Хреста Господнього, тобто день суворого посту [12, с. 204].

Загалом правильним видається висловлювання респондента С. Білошицької (1921 р. н.), що «на храмовий празник все старалися приготувати щось краще з їди, хоть би які бідні були» [30].

Цікавий пласт для дослідження сучасних етнографів становлять так звані храмові пісні, які виконували з нагоди свята під час гостини. Один текст пісні «Гості наші любі, милі за тисовим столом» навів О. Кольберг у праці «Покуття». У пісні звеличено господаря та його дім («Та дай, Боже, здоров'єчко та й я знаю кому, та й і сему господарю, що ми в его дому» і т. д.) [41, с. 73]. Уже в другій половині ХХ ст. в с. Зібранівка Снятинського райо-

ну побутувала пісня «Ой піду я на храм, на храм до своєї родине». На думку фольклориста Ольги Харчишин, у ній поряд із відображенням побутових реалій («там то грушок, там то сливок, там то садовини») та родинних стосунків («Ой родино, родиночко, не цурайся мене») проступає давній обрядовий текст, що, як і колядка, має звеличити господарів, накликати щастя в їхній дім:

*Газда файний, газда файний, газдине ще краща,
Ходить собі коло гостей, як зіронька ясна.
Газда ходить гором-гором, газдиня – долинов,
Газда цвиге ружов, ружов, газдиня калинов*
[41, с. 73].

У с. Гермаківка (нині Борщівського району Тернопільської області) під час гостини на Празнику зазвичай виконували таку пісню:

*Пила ж би ся горілочка, як студена вода,
Тільки мені забороняє дівчина молода.
Просим їсти, просим пити, просим випивати,
А що кого не догодить, просим вибачати.*

На цю пісню гості, які сиділи за столом, відспівували:

*Та й ми їмо, та й ми п'ємо, та й ми випиваєм,
Та всьо добре нас догодить, та й ми вибачаєм*
[23, с. 46].

Велику популярність під час Храмових свят мала творчість мандрівних лірників. Етнограф, краєзнавець П. Медведик згадував про лірника Михайла з Богутину, який у 1932–1939 роках двічі на рік (на Великдень та Храмові свята) заходив до сіл Жабиня, Годів та Торгів на Зборівщині. У його репертуарі були переважно релігійні («Про бідного Лазаря», «Ой зійшла зоря вечорова, над Почаєвом стала», «Ой пішла сирітка та на гріб плакати», «Про страшний суд», «Іди, мамо, геть від мене», «В жилний четвер по вечері йшов Ісус на spacerи», «Страдальна мати під хрестом стояла») та історичні пісні («Пісня про Нечая», «Гей на горі там жінці жнуть», «Ой попід гай зелененький») та ін. [24, с. 124].

Етнографічні джерела свідчать про велику увагу галицьких селян до лірників та їхніх пісень. Зокрема, в описі «Народня пожива в Скалатському повіті» П. Коненка читаємо, що з найбільшою пошаною ставляться до лірників, їх пригощають горівкою, а часто й пивом [13, с. 82]. Описуючи Гуцульщину, П. Шекерик-Доників також стверджував, що лірники є частими гостями на місцевих Празниках, і гуцули дуже люблять слухати їхній спів [44, с. 111].

Празники масово приваблювали в село прошаків і калік. Як писав О. Косіковський, «на самий день празника з'їздилися до Нестанич ще й багато всяких "дідів" – ці клячіли, сиділи, може вдавали калік, а всі просили милостині, кликали "Споможіть бідного каліку" і справді вчиняли рейвах під церквою» [14, с. 69]. За традицією бідняка чи жебрака, який завітав до хати у цей день, господарі мали обов'язково нагодувати [3, с. 102; 43, с. 18]. Жебраків не запрошували за спільний стіл, а здебільшого давали поїсти окремо чи дарували «ялмужну» у вигляді куска житнього хліба [13, с. 82].

Під час Храмових свят активно велася торгівля різним крамом, особливо релігійною атрибутикою (хрестиками, іконами, малими «образками») та молитовниками [31; 44, с. 111]. Як згадував виходець із с. Дичків на Тернопільщині Василь Пласконіс, у день Храмового свята на Преображення Господне (19 серпня) площу біля церкви «заливала справжня повінь народу» [28, с. 9]. Приходили люди переважно з навколишніх сіл, а господарі із с. Гаї Великі, яке славилось садівництвом, привозили цілі вози фруктів. Не бракувало міщан із Тернополя, переважно торговців. Вони продавали різні солодощі (медяники, цукерки) та лимонад, який мав дуже великий попит [28, с. 9].

Подібна картина спостерігалася в селах Гуцульщини. На Храмові свята, які припадали на літо, господарі привозили на продаж багато черешень із сіл Розтоки, Білоберізка та Устеріки, а восени велася активна торгівля сливами, яблуками, горіхами. Крім цього,

торгували випічкою та м'ясними виробами, музичними інструментами (флюрами, трембітами). Тому справедливими видаються слова П. Шекерика-Дониківа про те, що храми на Гуцульщині нагадували малі ярмарки [44, с. 111].

Празники були доброю нагодою для знайомства молоді, а відтак і вирішення матримоніальних інтересів. Зважаючи на відносно низький рівень мобільності тогочасних селян, Храмові свята сприяли укладенню шлюбів поза межами рідного села. Як писав П. Шекерик-Доників, «на храми приходив молодіж пишно и гонорово вивберана, дівчата и легіні. Ни одни навіть зговорюються на храмах про женечьку и виддане, бо деж є можливість крашше видівитиси и вибрати собі легіневи кнегиню, єк ни на храму мижи таким збірним народом? Там є чього вибрати, тай є на шо видив'юватиси, та є в кого розпитатиси, є си шо хочет одно про одно дізнати, розвідати» [44, с. 111]. У 30-х роках ХХ ст. серед молоді на Храмових святах і фестинах популярною стала гра у «флірти». Її учасники витягували надруковані запитання, на які потрібно було дати відповідь. Інший варіант гри передбачав виконання прохання когось із учасників.

У згаданому с. Гермаківка на Празник Успіння Пресвятої Богородиці до села організовано прибували парубки та дівчата з навколишніх сіл (Залісся, Кривче, Іваня, Ніври). Щоб задалегідь повідомити про свій прихід, кожна група молоді йшла зі своїм бубоном. Усі зустрічалися на площі біля корчми, і там місцеві частували гостей [23, с. 44]. Потім розпочиналися танці, а після них змагання на краще виконання аркана. Суддею обирали Омеляна Савчинського, сина місцевого пароха. «Парубки ставали в велике коло, тримаючи один одного за руку, а високий кучерявий ватага напереді тримав у своїй руці тростину. Заскрипіла жалісно скрипка, забреніли цимбали й немилосердно вдарив бубон. Чути було голос ватаги: Раз, два, три! Далі пішов» [23, с. 45]. Після виконання танцю

юнаками з кожного села суддя обирав переможців. Далі гермаківські парубки забирали гостей до своїх домівок на традиційну гостину, після якої «сторонські» хлопці йшли на вечорниці до місцевих дівчат. На другий день святкування також тривали. Д. Колісник описував це так: «Село клекотіло. Там тараккотіли вози, з другого боку грала музика, знову з іншого чути спів, біля воріт прощалися, а там знову підпиті й веселі люди весело реготали» [23, с. 46].

Під час свята дівчата та хлопці, переважно члени молодіжного церковного братства, відвідували оселі господарів із дерев'яними чи бляшаними коробками («пушками»). Увійшовши до хати, вони віталися й зверталися до присутніх зі словами: «Просимо про дар на церкву... (називали ім'я святого, який був покровителем храму)». Їх запрошували до частування та обдаровували [14, с. 69; 22, с. 196].

Патріотично налаштоване духовенство часто використовувало Празники, а отже, зосередження навколо храму значної кількості людей, для пропаганди національної ідеї. На Покутті відомим проповідником був о. Іван Пісецький із с. Корнів Городенківського повіту, якого за вміння виголошувати національно-патріотичні проповіді називали «златоустим» [37, с. 473]. Із цього погляду цікавими є також спогади о. Володимира Левицького, який у 1935 році став парохом с. Плауча Велика Березанського повіту. Він стверджував, що для пробудження національної свідомості священники по черзі влаштовували «імпозантні храмові свята», запрошуючи один одного з проповіддю [17, с. 637]. Часто їм доводилося виголошувати авторіві спога-

дів, який після здобуття освіти у Відні й захисту двох докторатів навчився заборонені думки та висловлювання приховувати між рядками релігійної проповіді. За словами о. В. Левицького, «вже сама процесія з образами українських святих, вишивані ризи, у вишиваних рушниках статуетки святих, що їх несли українські дівчата у вишиваних блюзках, до цього – духовна оркестра хлопців у вишиваних сорочках, церковні хоругви в національних кольорах – все це надавало “церковній” процесії імпозантного видувища української зорганізованої і парафією очоленої демонстрації. А позаду – народ організовано у своїх організаціях маршував...» [17, с. 637].

На завершення зазначимо, що Храмове свято було й досі залишається доволі своєрідним явищем у сфері традиційно-побутової культури українців. Зважаючи на важливість події, їй передували ретельні приготування як на рівні конкретної сільської громади, так і на рівні її індивідуальних представників. На прикладі Храмів найбільш виразно простежується функція обіду як форми соціального спілкування. З нагоди Празника до села навідувалося багато гостей, які привозили новини з усіх околиць краю. Тоді споживання їжі тривало кілька годин; за столом обговорювали побутові, економічні, суспільно-політичні проблеми тощо. Після частування розваги тривали поза межами оселі господарів, у громадських будівлях чи просто на вулиці. У такий спосіб Храмові свята сприяли гуртуванню членів сільської громади, а то й кількох найближчих населених пунктів, а також відігравали важливу роль у розширенні товариських зв'язків та кругозору галицьких селян.

Примітки

¹ *Табівка* – невелика чоловіча шкіряна сумка для дрібних речей, оздоблена мідними гудзиками або металевими вставками.

² *Дзьобня* – вовняна сумка.

³ *Легуміна* – солодка випічка або солодоші на основі збитих яєць і цукру з різноманітними додатками.

Джерела та література

1. Бойко Й. Чому я так люблю парафіяльний празник? *Івано-Франківська Архієпархія*. 6.06.2016. URL : <http://ugcc.if.ua/blohy/941-chomu-ia-tak-liubliu-parafialnyi-praznyk.html> (дата звернення 10.03.2019).
2. Борисенко В. Традиції і життєдіяльність етносу: на матеріалах святково-обрядової культури українців. Київ : Унісерв, 2000. 190 с.
3. Василечко Л. Шуткова неділя. Народні звичаї, обряди та повір'я. Львів : Тиса, 2012. 102 с.
4. Галицько-руські народні приповідки. Т. II. Вип. II. (Кравець-Пять) / зібрав, упоряд. і пояснив Іван Франко. *Етнографічний збірник*. Львів : З друк. Наук. т-ва ім. Шевченка, 1908. Т. XXIV. 612 с.
5. Галицько-руські народні приповідки. Т. III. Вип. I. (Рабунок-Час) / зібрав, упоряд. і пояснив Іван Франко. *Етнографічний збірник*. Львів : З друк. Наук. т-ва ім. Шевченка, 1909. Т. XXVII. 300 с.
6. Глухівська К., Глухівська Г., Палій О., Кузисин Л. Батьківське світло: (сімейні спогади). Київ : Видавництво імені Олени Теліги, 2002. 228 с.
7. Гнатюк В. Народня пожива на Бойківщині. *Науковий збірник присвячений професорови Михайлови Грушевському учениками й прихильниками з нагоди його десятилітньої наукової праці в Галичині (1894–1904)*. Львів : З друкарні НТШ, 1906. С. 576–594.
8. Голубович І. Народня пожива в Снятинським повіті (Покуте). *Матеріали до української етнології*. 1918. Т. XVIII. С. 48–70.
9. Горинь Г. Громадський побут сільського населення Українських Карпат (XIX – 30-ті рр. XX ст.). Київ : Наукова думка, 1993. 200 с.
10. Календарні звичаї і обряди с. Нижнє Синьовидне Сколівського району Львівської області. Записано Коломийчуком О. Ю., 12 вересня 2013 р., Науковий етнографічний архів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (далі – НЕАПНУ), ф. 1, оп. 6, спр. 147, 5 арк.
11. Килимник С. Український рік у народніх звичаях в історичному освітленні. Вінніпег, 1963. Т. 5 : Осінній цикл. 288 с.
12. Коломийчук О. Народні традиції християнського посту в осінньо-зимовому календарі бойків. *Карпати: людина, етнос, цивілізація*. 2014. Вип. 5. С. 202–209.
13. Коненко П. Народня пожива у Скалатським повіті. Записав у Коршилівці. *Матеріали до української етнології*. 1918. Т. XVIII. С. 70–85.
14. Косіковський О. Село Маркіяна – мої Нестаничі. Записки-спогади з одного життя. Вінніпег, 1972. 126 с.
15. Коцюбинський М. Твори : у 2 т. Київ : Наукова думка, 1988. Т. 2. 497 с.
16. Кузеля З. Осінній цикл календарних обрядів. *Енциклопедія українознавства. Загальна частина. Перевидання в Україні* / ред. В. Кубійович, З. Кузеля. Київ, 1994. Т. 1. С. 238.
17. Левицький В. Подільська парафія Плавуча Велика. *Бережанська земля. Історично-мемуарний збірник* / ред. В. Лев, В. Стецюк. Нью-Йорк : Комітет «Видавництва Бережани», 1970. С. 633–652.
18. Логаза М. Таке то в нас життя: Спогади – промови – есеї – коментарі – вибране про охорону здоров'я. Сиракузи ; Нью-Йорк : Укrapринт, 1985, 353 с.
19. Лоза М. Підберізці. *Винники, Звенигород, Унів та довкільні села. Історико-меморіальний збірник* / ред. М. Влох. Чикаго, 1970. С. 320–339.
20. Ломацький М. «Верховино, світку ти наш». Нариси з Гуцульщини. Нью-Йорк : Українське видавництво «Говерля», 1960. 288 с.
21. Маковей О. Твори : у 2 т. Київ : Дніпро, 1990. Т. 2. 537 с.
22. Мартинюк І. Моє рідне село Ценів у Бережанщині. Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1976. 624 с.
23. Мизак Н. Село – душа народу. Додаток до серії «За тебе, свята Україно». Чернівці ; Торонто : Прут, 2011. Кн. 6. 274 с.
24. Медведик П. Моє рідне Опілля: Історико-культурний нарис села Жабиня та його околиць на Зборівщині. Тернопіль : Джура, 2003. 324 с.
25. Музичка І. Нарис про село Пуків (Продовження, 6). *Визвольний шлях*. 1991. Ч. 8. 1003–1011.
26. Остапчук Я. Подих з недавньої бувальщини. (Думки і спогади з мого життя). *Збаражчина. Збірник споминів, статей і матеріалів* / ред. Д. Корбутяк. Торонто, б. р. С. 181–417.
27. Паньків М. Народна їжа на Покутті. Івано-Франківськ : Облполіграфвидав, 1991. 20 с.
28. Пласконіс В. З рідного села в широкий світ: Спогади. Сент Кетерінс, 1975. 256 с.
29. Пристай О. З Трускавця у світ мародерів. Спомини з минулого й сучасного. Репринтне видання. Дрогобич : Коло, 2010. Т. 1. 252 с.
30. Респондент Білошицька (Качарай) Софія Степанівна, 1921 р. н. Освіта: початкова. Народилася в с. Курів Галицького р-ну Івано-Франківської обл. Проживає в м. Івано-Франківську, вул. Є. Коновальця, 109/9. Записано в м. Івано-Франківську Дрогобицькою О. Я. 26.02.2017 р.
31. Респондент Кадлуб Марія Дмитрівна, 1927 р. н. Народилася в с. Підпечари Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл. Проживає в с. Підпечари Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл., вул. Б. Хмельницького 46. Записано в с. Підпечари Дрогобицькою О. Я. 26.05.2015 р.
32. Респондент Іваськів (Вітрів) Марія Кузьмівна, 1931 р. н. Освіта: початкова. Народилася в с. Сулятичі Жидачівського р-ну Львівської обл. Проживала за адресою: с. Старе Село Жидачівського р-ну Львівської обл. Записано в с. Старе Село Дрогобицькою О. Я. 25.11.2010 р.

33. Святкування храмового празника на парафії святої Софії. *Церква святої Софії*. URL : <http://sophiaugcc.org.ua/svyatkuvannya-hramovogo-praznyka-na-parafiyi-svyatoyi-sofiyi/> (дата звернення 10.03.2019).

34. Скиба М. Храмове свято в культурному ландшафті подільського села і його трансформації (на прикладі села Зелені Курилівці Хмельницької області). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2004. Вип. 75. С. 104–109.

35. Скуратівський В. Берегиня: Художні оповіді, новели. Київ : Радянський письменник, 1987. 278 с.

36. Стішова Н. Українські календарні свята осіннього циклу : монографія. Київ : Видавництво ІМФЕ, 2017. 240 с.

37. Трачук К. Містечко Чернелиця. *Городениця. Історично-мемуарний збірник* / ред. Михайло Марунчак. Нью-Йорк ; Торонто ; Вінніпег, 1978. С. 469–474.

38. Федькович Ю. Поетичні твори. Прозові твори. Драматичні твори. Листи. Київ : Наукова думка, 1985. 578 с.

39. Франківська парафія Зіслання Святого Духа гучно відзначила 10-річчя. *Івано-Франківська Архієпар-*

хія. 28.05.2018. URL : <http://ugcc.if.ua/novyny/3526-frankivska-parafiia-zislannia-sviatoho-dukha-huchno-vidznachyla-10-richchia.html> (дата звернення 10.03.2019).

40. Ханас І. Українські традиції найменування дитини на Опіллі (за матеріалами церковних метрик хрещення XIX–XX ст.). *Народознавчі зошити*. 2012. № 5. С. 852–856.

41. Харчишин О. Календарно-обрядовий фольклор Покуття: тяглість та змінність традиції. *Народознавчі зошити*. 2017. № 1. С. 61–74.

42. Храмове свято на парафії Преображення Господа нашого Ісуса Христа. *Івано-Франківська архієпархія*. 20.08.2018. URL : <http://ugcc.if.ua/novyny/3823-khramove-sviato-na-parafii-preobrazhennia-hnikh.html> (дата звернення 10.03.2019).

43. Чичула А. Народня пожива в Дрогобицькім повіті. Зап. в Вороблевичах... *Матеріали до української етнології*. 1918. Т. XVIII. С. 12–31.

44. Шекерик-Доників П. Рік у віруваннях гуцулів: Вибрані твори. Верховина : редакція журналу (в-в) «Гуцульщина», 2009. 353 с.

References

1. BOJKO, Josafat. Chomu ja tak ljublju parafijalniy praznyk? [Why do I Love the Parish Feast so Much?]. *Ivano-Frankivs'ka Arkhiieparkhiia*, 6.06.2016. Available from: <http://ugcc.if.ua/blohy/941-chomu-ia-tak-liubliu-parafialnyi-praznyk.html>. (viewed: 10.03.2019) (in Ukrainian).

2. BORYSENKO, Valentyna. (2000) Trady'ciyi i zhy'ttyediyal'nist' etnosu: na materialax svyatkovo-obryadovoyi kul'tury' ukrayinciv [Traditions and Vitality of the Ethnos: on the Materials of the Festive Ceremonial Culture of Ukrainians]. Kyiv: Uniserv. (in Ukrainian).

3. VASYLECHKO, Liuba. (2012) Shutkova nedilja. Narodni zvychaji, obrjady ta povir'ja [Palm Sunday. Folk Customs, Ceremonies and Beliefs]. L'viv: Tysa. (in Ukrainian).

4. Galy'cz'ko-rus'ki narodni pry'povidky' (1908) [Galician-Ruski Folk Proverbs], v. II, p. II. Ethnographic collection. V. XXIV. (eds. Franko I.) L'viv: Z druk. Nauk. T-va im. Shevchenka (in Ukrainian).

5. Galy'cz'ko-rus'ki narodni pry'povidky' (1909) [Galician-Ruski Folk Proverbs], v. III, vyp. I. Ethnographic collection. V. XXVII. (eds. Franko I.) L'viv: Z druk. Nauk. T-va im. Shevchenka. (in Ukrainian).

6. HLUKHIVS'KA, Kateryna, Gluxivs'ka G., PALIJ, Oleksandra, KUZYS'HY'N, Ljubomyra. (2002) Bat'kivs'ke svitlo: (simejni spogady') [Parent's Light: (Family Memoir)]. Kyiv: Vydavnytstvo imeni Oleny Telihy. (in Ukrainian).

7. HNATIUK, Volodymyr. (1906) Narodnya pozhy'va na Bojkivshhy'nyi [Folk Food on the Boykivshchyna].

Naukovyij zbirnyk prys'viachenyj profesorovy Mykhajlovy Hrushevs'komu uchenyamy j prykhylnyamy z nahody joho desiatylytn'oi naukovi pratsi v Halychyni (1894–1904). L'viv: Z drukarni NTSh, pp. 576–594. (in Ukrainian).

8. HOLUBOVYCH, Ivan. (1918) Narodnya pozhy'va v Snyatyns'kim poviti (Pokutye) [Folk Food in Snyatinsky District (Pokuthe)]. *Materials to Ukrainian Ethnology*, no. XVIII, pp. 48–70. (in Ukrainian).

9. HORYN', Hanna. (1993) Gromads'ky'j pobut sil's'kogo naselennya Ukrayins'ky'x Karpat (XIX – 30-ti rr. XX st.) [The Public life of the Rural Population of the Ukrainian Carpathians (XIX – 30th years of the XX century)]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).

10. Kalendarni zvychaji i obrjady s. Nyzhnje Synjovydne Skolivsjkogho rajonu Ljvivs'koi oblasti. Zapysano Kolomyjchukom O. Ju., 12 veresnja 2013 r. [Calendar Customs and Ordinances s. Nyzhnje Synovydne Skole District of Lviv Region. Posted by Kolomyichuk O. Y., September 12, 2013]. Scientific Ethnographic Archive of the Faculty of History, Political Science and International Relations of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Fund 1, Series 6, File 147. (in Ukrainian).

11. KYLYMNYK, Stepan. (1963) Ukrajins'kyj rik u narodnikh zvychajakh v istorychnomu osvittenni [Ukrainian Year in Folk Customs in Historical Light]. T. 5: Autumn Cycle. Vinnipeg. (in Ukrainian).

12. KOLOMYJCHUK, Oleksandr. (2014) Narodni tradyciji khrystyjanskogho postu v osinnjo-zymovomu

kalendari bojkiv [Folk Traditions of the Christian Post in the Autumn-winter Calendar of Boycovs]. *Carpathians: man, ethnos, civilization*, no. 5, pp. 202–209. (in Ukrainian).

13. KONENKO, Pavlo. (1918) Narodnja pozhyva u Skalatskim poviti [Folk Food in Skalat Country]. *Materials to Ukrainian Ethnology*, no. XVIII, pp. 70–85. (in Ukrainian).

14. KOSIKOVSKYJ, Oleksa. (1972) Selo Markijana – moji Nestanychi: Zapysky-spoghady z odnogho zhyttja [The Village of Markian – my Nestaniči: Notes-memories of One life]. Vinnipeh. (in Ukrainian).

15. KOTSIBYNSKYJ, Mykhajlo. (1988) Tvory v dvokh tomakh [Works in Two Volumes]. V. 2. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).

16. KUZELIA, Zenon. (1994) Osinnij cykl kalendarnykh obrjadiv [Autumn Cycle of Calendar Rituals]. *Entsyklopediia ukraïnoznavstva. Zahal'na chastyna: Perevydannia v Ukraini* [Encyclopedia of Ukrainian studies. General part: reprint in Ukraine], red. Volodymyr Kubijovych, Zenon Kuzelia, no. I. Kyiv, p. 238. (in Ukrainian).

17. LEVYTSKYJ, Volodymyr. (1970) Podiljsjka parafija Plavucha Velyka [Podilsky Parish of Plavucha Velyka]. *Berezhanskaya Land: Historical-Memoric Collection*, red. Vasyľ Lev, Vasyľ Stetsiuk. N'iu-Jork: Komitet «Vydavnytstva Berezhany», pp. 633–652. (in Ukrainian).

18. LOHAZA, Mykhajlo. (1985) Take to v nas zhyttja: Spoghady – promovy – eseji – komentari – vybrane pro okhoronu zdorov'ja [Such is the Our Life: Memoirs – Speeches – Essays – Comments – Favorites about Health Care]. Syrakiuzu, Niu-Jork: Ukraprynt. (in Ukrainian).

19. LOZA, Mykhajlo. (1970) Pidberiztsi. *Vinniki, Zvenigorod, Ulya and Environmental Villages. Historical and Memorial Collection*, red. Mykhajlo Vlokh. Chikaho, pp. 320–339. (in Ukrainian).

20. LOMATSKYJ, Mykhajlo. (1960) «Verkhovyno, svitku ty nash»: Narysy z Ghuculshhyny [«Verkhovino, World You are Our»: Essays from Hutsulshchyna]. Niu-Jork: Ukrains'ke vydavnytstvo «Hoverlia». (in Ukrainian).

21. MAKOVEJ, Osyp. (1990) Tvory v dvokh tomakh [Works in Two Volumes]. V. II. Kyiv: Dnipro. (in Ukrainian).

22. MARTYNIUK, Ivan. (1976) Moje ridne selo Ceniv u Berezhanshyni [My Native Village of Tseniv in Berezhany Region]. N'iu-Jork – Paryzh – Sydnej – Toronto. (in Ukrainian).

23. MYZAK, Nestor. (2011) Selo – dusha narodu. Dodatok do seriji «Za tebe, svjata Ukrajino» [The Village – is the Soul of the People. Annex to the series «For You, Sacral Ukraine»]. V. 6. Chernivtsi – Toronto: Prut. (in Ukrainian).

24. MEDVEDYK, Petro. (2003) Moje ridne Opillja: Istoryko-kulturnyj narys sela Zhabynja ta jogho okolycj na Zborivshhyni [My Native Opillia: Historical and Cultural Sketch of the Village of Zhabynia and its Environs in Zborivshchina]. Ternopil': Dzhura. (in Ukrainian).

25. MUZYCHKA, Ivan. (1991) Narys pro selo Pukiv [An Essay about the Village of Pukov] (Continued, 6). *Liberation Path*, no. 8, pp. 1003–1011. (in Ukrainian).

26. OSTAPCHUK, Yatsko. Podykh z nedavnjoji buvaljshhyny (Dumky i spoghady z mogho zhyttja) [Breath from the recent Past (Thoughts and Memories of my Life)]. *Zbarazhchyna: collection of memoirs, articles and materials*, red. Dmytro Korbutiak. Toronto, b. r., pp. 181–417. (in Ukrainian).

27. PANKIV, Mykhailo. (1991) Narodna jizha na Pokutti [Folk Food in Pokuttia]. Ivano-Frankivsk: Oblpolihrafvydav. (in Ukrainian).

28. PLASKONIS, Vasyľ. (1975) Z ridnogho sela v shyrokyj svit: Spoghady [From the Native Village to the Wide World: Memories]. Sent Keterihs. (in Ukrainian).

29. PRYSTAJ, Oleksa. (2010) Z Truskavcja u svit khmaroderiv: Spomyny z mynulogho j suchasnogho: Repryntne vydannja [From Truskavets to the World of Skyscrapers: Reminiscences from the Past and the Present: Reprint Edition]. Drohobych: Kolo. (in Ukrainian).

30. Respondent BILOSHYTSKA (KACHARAI) Sofia Stepanivna, born in 1921. Education: Primary. Was born in v. Kuriv of Galician district Ivano-Frankivsk region. Lives in Ivano-Frankivsk, st. Ye. Konovaltsia, 109/9. Recorded in Ivano-Frankivsk by Drohobyt'ska Oksana. 26.02.2017. (in Ukrainian).

31. Respondent IVASKIV (VITRIV) Mariia Kuzmivna, born in 1931. Education: Primary. Was born in v. Suliatychi of Zhydachiv district Lviv region. Lives in v. Stare Selo of Zhydachiv district Lviv region. Recorded in v. Stare Selo by Drohobyt'ska Oksana 25.11.2010. (in Ukrainian).

32. Respondent KADLUB Mariia Dmytrivna, born in 1927. Education: Primary. Was born in v. Pidpechary Tysmenitsa district Ivano-Frankivsk region. Lives in v. Pidpechary Tysmenitsa district Ivano-Frankivsk region, st. B. Khmelnytskoho 46. Recorded in Pidpechary by Drohobyt'ska Oksana 26.05.2015. (in Ukrainian).

33. Svjatkuvannja khramovogho praznyka na parafiji svjatoji Sofiji [Celebration of the Temple Feast on the Parish of St. Sophia]. *Tserkva sviatoi Sofii*. Available from: <http://sophiaugcc.org.ua/svyatkuvannja-hramovogo-praznyka-na-parafiyi-svyatoyi-sofiyi>. (viewed: 10.03.2019) (in Ukrainian).

34. SKYBA, Mykola. (2004) Khramove svjato v kulturnomu landshafti podiljskoghogo sela i jogho transformaciji (na prykladi sela Zeleni Kurylivci Khmelnytskoho oblasti) [Temple Holiday in the Cultural Landscape of Podilskyi Village and its Transformation (for Example, the Village of Zeleni Kurylivka Khmelnytsky region)]. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. History*, no. 75, pp. 104–109. (in Ukrainian).

35. SKURATIVSKYJ, Vasyľ. (1987) Bereghynja: Khudozhni opovidi, novely [Beregynya: Artistic Tales, Short Stories]. Kyiv: Radians'kyj pys'mennyk (in Ukrainian).

36. STISHOVA, Nataliia. (2017) Ukrajinsjki kalendarni svjata osinnjogho cyklu: monohrafija [Ukrainian Calendar Holidays of the Autumn Cycle: a Monograph]. Kyiv: Vydavnytstvo IMFE. (in Ukrainian)

37. TRACHUK, Klym. (1978) Mistechko Chernelycja [The Town of Chernelytsia]. *Gorodenka: Historical-memoir collection*, red. Mykhajlo Marunchak. Niu-Jork – Toronto – Vinnipeh, pp. 469–474. (in Ukrainian).
38. FED'KOBYCH, Yuriy. (1985) Poety'chni tvory'. Prozovi tvory'. Dramaty'chni tvory'. Ly'sty'. [Poetry. Prose Works. Dramatic Works. Letters]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).
39. «Frankivsk Parish the Descent of the Holy Spirit Greeted the 10th Anniversary». *Ivano-Frankivs'ka Arkhiieparkhiia*, 28.05.2018. Available from: <http://ugcc.if.ua/novyny/3526-frankivska-parafia-zislannia-sviatohodukha-huchno-vidznachyla-10-richchia.html> (viewed: 10.03.2019) (in Ukrainian).
40. KHANAS, Iryna. (2012) Ukrajinsjki tradyciji najmenuvannja dytyny na Opilli (za materialamy cerkovnykh metryk khreshhennja XIX–XX st.) [Ukrainian Traditions of Naming a Child in Opillya (Based on Materials of Church Metrics of Baptism of the XIX–XX Centuries)]. *The Ethnology Notebooks*, no. 5, pp. 852–856. (in Ukrainian).
41. KHARCHYSHYN, Ol'ha. (2017) Kalendarno-obrjadovyj foljklor Pokuttja: tjaghistj ta zminnostj tradyciji [Calendar-ceremonial Folklore of Pokuttia: Continuity and the Variability of Tradition]. *The Ethnology Notebooks*, no. 1, pp. 61–74. (in Ukrainian).
42. Khramove svjato na parafiji Preobrazhennja Ghospoda nashogho Isusa Khrysta [Temple Celebration in the Parish of the Transfiguration of Our God Jesus Christ]. *Ivano-Frankivs'ka Arkhiieparkhiia*, 20.08.2018. Available from: <http://ugcc.if.ua/novyny/3823-khramove-sviato-na-parafii-preobrazhennia-hnikh.html>. (viewed: 10.03.2019) (in Ukrainian).
43. CHYCHULA, Anna. (1918) Narodnya pozhy'va v Drogoby'cz'kim poviti. Zap. v Voroblevy'chax [Folk Food in Drohobych District]. *Materials to Ukrainian Ethnology*, no. XVIII, pp. 12–31. (in Ukrainian).
44. SHEKERYK-DONYKIV, Petro. (2009) Rik u viruvannjakh ghuculiv: Vybrani tvory [Year in the Beliefs of Hutsuls: Selected Works]. Verkhovyna: redaktsiia zhurnalu (v-vo) «Hutsul'schyna». (in Ukrainian).